

МЕНЕДЖМЕНТ

MANAGEMENT

Микитенко Вікторія, Драган Ірина. Управління природо-ресурсними активами в умовах нарощення глобальних загроз і ризиків. *Економічний дискурс*. 2020. Випуск 1. С. 78-88.

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-1-9>

УДК 338.330.141

JEL Classification R13, R32, A13.

Микитенко Вікторія

д.е.н., професор, головний науковий співробітник відділу методології сталого розвитку

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

м. Київ, Україна

E-mail: vmikitenko@ukr.net

ORCID: 0000-0002-8212-9777

Драган Ірина

к.е.н., доцент, старший науковий співробітник відділу методології сталого розвитку

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

м. Київ, Україна

E-mail: vmikitenko@ukr.net

ORCID: 0000-0002-6906-5000

УПРАВЛІННЯ ПРИРОДО-РЕСУРСНИМИ АКТИВАМИ В УМОВАХ НАРОЩЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЗАГРОЗ І РИЗИКІВ

Анотація

Вступ. На всіх рівнях державного регулювання виникла необхідність трансформації організаційної структури управління природними ресурсами на основі впровадження сучасної системи територіальних природно-господарських утворень зі зміною відповідних функцій, механізмів і повноважень у напрямку підвищення еколого-економічного ефекту в різних сферах економічної діяльності.

Методи. Методологічне рішення проблем базується на діалектичних методах пізнання, які забезпечують комплексний і об'єктивний характер досліджень. Методичною основою були методи прогнозування (структурного і функціонального моделювання та концентрації інформації), системний і техніко-економічний аналіз.

Результати. Розвинуто понятійно-категоріальне поле теорії формування просторової системи управління природно-ресурсними активами за рахунок авторського трактування поняття: «принципи формування інноваційної моделі управління природо-ресурсними активами». В статті узагальнено результати системного аналізу сучасних тенденцій щодо просторового розвитку національної соціально-економічної системи. Обґрунтовано принципи формування інноваційної моделі управління природо-ресурсними активами, які виступають основою, якою має керуватися суспільство при оцінюванні метапростору національної соціально-

економічної системи за рахунок пріоритетного розвитку комунікативного середовища у контексті стимулювання загальноекономічного зростання на певному історичній етапі, формування дієвого і безпечного суспільно-політичного й культурного середовища, освоєння природних багатств із метою раціоналізації використання продуктивних сил і забезпечення ефективного національного розвитку.

Перспективи. Наведені пропозиції можуть бути використані при розробленні проектів управління природними ресурсами України в умовах децентралізації, стратегії економічного та соціального розвитку регіонів України.

Ключові слова: принципи, просторова система управління, соціально-економічна система, сталий розвиток, управління природо-ресурсними активами.

Вступ.

Поліпшення екологічного стану в Україні в цілому і в її окремих регіонах багато в чому залежить від адаптації процесів природокористування в загальний механізм функціонування ринкового господарства. В умовах триваючих протиріч між цілями сталого розвитку і ринковими фінансово-економічними стимулами можна говорити про гармонізацію між природним середовищем і суспільством, що наближає людство до великих потрясінь.

Вжиті останнім часом спроби інтеграції елементів сталого розвитку в систему ринкових відносин передбачає, зокрема, використання категорії природо-ресурсні активи, що має суттєво поліпшити цей взаємозв'язок. Однак, значні складнощі спостерігаються в підборі і практичній адаптації конкретних інструментів, методів оцінки та інформаційного забезпечення цієї процедури. Без вирішення цих питань неможлива оптимізація процесів природокористування на будь-якому рівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Теоретичним, методологічним і концептуальним проблемам управління природними ресурсами України в умовах децентралізації присвячено наукові праці О. Алімова, О. Амоші, Б. Данилишина, І. Бистрякова, І. Лицура, М. Чумаченко, С. Шкарлета та інших вчених-економістів. Методичні підходи щодо дослідження проблематики і моделювання траєкторії формування стратегій економічного та соціального розвитку регіонів розкрито у роботах І. Ансоффа, А. Касич, М. Портера, А. Стікланда, А. Томпсона, О. Федоніна, М. Хвесика.

Мета.

Мета статті – розбудова просторової моделі управління природо-ресурсними активами в умовах трансформації господарських відносин в Україні.

Методологія дослідження.

Методологічною базою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем управління природними ресурсами, децентралізації владних повноважень, сталого просторового розвитку, а також нормативно-правові акти України, аналітичні та статистичні матеріали міністерств і відомств України, міжнародних організацій, інші науково-інформаційні матеріали.

Результати.

Слід признати, що формування вихідного комплексу принципів функціонування інноваційної моделі управління природо-ресурсними активами України є доманатною ланкою, що передуює розв'язанню поставленої проблеми у площині раціоналізації освоєння природно-ресурсних активів і держави та підвищення результативності управління цими процесами. Зазначимо, що принципи – це початок науки та вихідна детермінанта теорії організацій складних багатовимірних систем, до яких відноситься *просторова система управління природно-ресурсними активами* (ПСУПРА). У цьому зв'язку, принципи повинні дати відповідь на питання: якими мають бути цілі формування, функціонування та реалізації дії просторової системи, а також які способи та засоби можна використати для їх досягнення.

Поряд з цим, виникає об'єктивна необхідність накласти деякі обмеження на процеси управління використанням природно-ресурсних активів, що забезпечить, у певній мірі, порядок причинного і стійкого зв'язку між явищами та властивостями досліджуваних об'єктів. Зокрема, це існуючі закони: економічні, кібернетики, соціології тощо. А також – це суттєві взаємопов'язані відносини, які повторюються і за яких зміна одних явищ зумовлює зміну інших. Загалом, автори дослідження не ставлять за мету у даній роботі виявити та сформулювати новий комплекс законів управління багатокомпонентною просторовою системою, якою є ПСУПРА.

З цього, узагальнюючи результати системного аналізу сучасних тенденцій щодо просторового розвитку національної соціально-економічної системи, слід визнати [1]: національний простір потрясають різної природи кризи, мають місце суспільно-політичні та військово-економічні загрози та ризики, економіка потребує докорінно нових підходів до розроблення, формування та реалізації політики регіонального розвитку, у тому числі стратегічного інструментарію децентралізації влади.

Але, у прискоренні та цілеорієнтації нагальних економічних перетворень домінуючу роль відіграє (розкрито у [2; 6]) модернізація територіального формату національного метапростору, що, на авторське переконання, передбачає розкриття і якісно нове примноження й нарощення стратегічного потенціалу держави та її регіонів, локалізацію економічної активності на базі активізації інноваційної та когнітивно-інформаційної діяльності, підвищення рівня інвестиційної привабливості, збереження, відновлення та збагачення природо-ресурсного потенціалу і постійного розвитку комунікаційного середовища.

Відтак, признаємо, що об'єктивним є наступне твердження: принципи формування просторової системи управління природно-ресурсними активами – це науково обґрунтовані ідеї і положення, якими повинні керуватися у практичній діяльності суб'єкти різного рівня при вирішенні конкретних питань щодо розташування нових об'єктів, вдосконалення територіальної й галузевої структури господарського комплексу регіону, опрацюванні окремих напрямів регіональної політики [8; 9; 13].

При цьому, вважаємо за доцільне признати, що: сформований комплекс принципів повинен враховувати (як доведено дослідниками у [7; 12]) постійну трансформацію метапростору держави (за різними природними елементами його формування); можливість трансляції резервів і перспектив певного елементарного простору (наприклад, соціально-економічного чи природно-ресурсного у масштаби факторного чи інституціонального простору) до площинних детермінант іншої природи за рахунок нарощення і трансформації комунікаційного середовища еволюціонування.

Відтак, комплекс принципів формування просторової системи управління природно-ресурсними активами, у зв'язку з тим, що її структурно-функціональна архітектура має п'ятивимірність ознак у площині реалізації дії та подальшого розвитку, впливає із необмеженої (у кількісному плані) сукупності існуючих закономірностей, виражає суспільно необхідні потреби й забезпечує ефективність просторового розвитку *національної соціально-економічної системи* (НСЕС). Поряд із цим, вони являють собою сукупність головних ідей та вихідних положень, завдяки яким і формується першооснова забезпечення надійності та стійкості функціонування ПСУПРА.

Вважаємо за доцільне вказати, що комплекс принципів формування та розвитку просторової системи управління природно-ресурсними активами України (відповідно, й надійності та стійкості просторової системи) базується на: а) вихідних положеннях теорії систем і теорії синергетики, теорії побудови фрактальних графів й структурних матриць; б) комплексного, кластерного й системного аналізу та об'єктно-цільового підходу до формування структурно-функціонального складу просторової системи управління в ресурсних обмеженнях; в) використанні при просторовій графічній інтерпретації архітектури ПСУПРА комплексу принципів: раціоналізації при мінімізації витрат, а також ресурсно-функціонального підходу до освоєння, нарощення та використання природно-ресурсного потенціалу; загальних, організаційних та локалізації за зонами і напрямками

регулюючого впливу й ін., що враховано у комплексі принципів задіяння продуктивних сил сукупних потенціалів суміжних регіонів (інкорпорованих до загального формату певного територіального утворення) у контексті забезпечення результативності функціонування територіальних природно-господарських округів (ТПГО) тощо.

Таким чином, засвідчимо, що на авторське переконання, **«принципи формування інноваційної моделі управління природо-ресурсними активами»** – це стисло викладені науково обґрунтовані положення та конститутивно-ключові ідеї, які формують фундамент задіяння стратегічного потенціалу держави та її регіонів до проведення політики децентралізації у контексті інформатизації та раціоналізації використання природно-ресурсного потенціалу національної соціально-економічної системи до єдиного поля провідних країн світу. При цьому, вони виступають основою, якою має керуватися суспільство: а) у першу чергу, задля розвитку комунікативного середовища і стимулювання загальноекономічного зростання на певному історичній етапі; б) формування дієвого і безпечного соціально-економічного, суспільно-політичного й культурного середовища; в) освоєння природних багатств із метою раціоналізації використання продуктивних сил і забезпечення ефективного національного розвитку.

Поряд із цим, зазначимо, що сформований дослідниками комплекс принципів буде відбивати існуючі закономірності й обмеження, які мають місце в державі на шляху її євроінтеграції. Перелік принципів, хоча, і є суб'єктивним за формою, але об'єктивним за змістом. Однак, порівняно із закономірностями, сформований комплекс принципів розбудови інноваційної форми просторового управління природно-ресурсними активами є більш динамічним і кожна із його складових може відображати не одну, а декілька закономірностей функціонування та розвитку просторової системи в сучасних умовах функціонування національного господарства [14; 15].

Тож, у першу чергу, вважаємо за доцільне представити наступний перелік принципів формування просторової системи управління природно-ресурсними активами України, визначений за використання положень системного, ресурсно-функціонального, процесного та комплексного підходів до розбудови архітектури інноваційної системи (табл. 1), а також комплекс принципів, сгенерований за урахування домінант об'єктно-цільового підходу до визначення процесів і напрямів розвитку новоствореної ПСУПРА (табл. 2).

Таблиця 1. Класифікація принципів формування просторової системи управління природно-ресурсними активами*

Дія принципів	Перелік принципів та їх сутність, конкретизація*
<i>Загальні принципи формування, реалізації дії та розвитку (трансформації) ПСУПРА</i>	
регулюють діяльність базових підсистем ПСУПРА у відповідності до виокремлених закономірностей	<p>1) наукової обґрунтованості практики з урахуванням досвіду, що передбачає: побудову та реформування ПСУПРА в кожному окремому випадку на основі попереднього наукового аналізу; дотримання у процесі формування ПСУПРА вимог економічних законів та специфічних закономірностей;</p> <p>2) ефективності. Ефективною вважають таку діяльність, яка забезпечить максимально можливий обсяг випуску продукції по відношенню до витрат природно-ресурсного активу при раціоналізації освоєння стратегічного потенціалу держави та її регіонів, навіть і в умовах ресурсних обмежень.</p> <p>3) оптимальності. Вимагає: вибору найкращого варіанта управлінського, організаційного та техніко-технологічного за кожною з п'яти підсистем ПСУПРА, дотримання оптимального співвідношення між випуском продукції і витратами природно-ресурсних активів.</p> <p>4) перманентного вдосконалення процесів, моделей і методів оцінки, прогнозування, регулювання, контролювання.</p> <p>5) плановості. Визначається мета ПСУПРА, набір стратегій, терміни досягнення визначеного рівня результативності реалізації дії, обсяг необхідних ресурсів тощо.</p> <p>6) єдності цілей. Вимагає поєднання цілей ПСУПРА та її цільових, загальних, забезпечення управління, функціональних підсистем та підсистем прийняття рішень і розвитку комунікаційного простору Цілевстановлення з урахуванням вимог та змін зовнішнього і внутрішнього середовища, що є однією з основних функцій у площині реалізації якої і розпочинається процес розвитку ПСУПРА.</p>

Продовження табл. 1

<i>Організаційні принципи формування та реізації дії ПСУПРА</i>	
охоплюють сукупність правил і норм, які регулюють взаємозв'язки між керуючою та керованою підсистемами функціонування ПСУПРА, оскільки останні локалізовані за зонами і напрямками регулюючого впливу ПСУПРА і її підсистем	<p>1) функціональної дефініції. Передбачає чітке визначення очікуваних від керуючої підсистеми результатів, напрямів її діяльності, формування адекватних інформаційних взаємозв'язків та відповідного, за результативністю, комунікаційного середовища, при проведенні перманентного моніторингу різних за природою процесів та створення банку даних і пакету цільового програмного забезпечення.</p> <p>2) скалярний. Запровадження ієрархії завдань щодо виконання поставлених цілей.</p> <p>3) діапазону управління та регулювання. Слід вказати, що для кожної підсистеми, новоствореної ПСУПРА, існує граничний обсяг (перелік) базових і специфічних функцій із відповідними засобами регулюючого впливу, але вони можуть змінюватися залежно від ситуацій на ринку.</p> <p>4) відповідності завдань. Визначені для складових ПСУПРА конкретні завдання повинні взаємно доповнювати одне одного, формуючи єдиний комплекс щодо досягнення оптимального результату та безперервність процесів просторового управління природно-ресурсними активами.</p>
<i>Принципи локалізації за зонами і напрямками регулюючого впливу</i>	
здійснюється регулювання за відхиленнями показників результативності просторового управління за сферами спрямування і пріоритетами.	<p>Сфери: структурна, економічна, технологічна, технічна, інноваційна, політична, управлінська, соціальна, культурна, які відтворюють базові характеристики й ознаки соціально-економічного, інституціонального просторів та просторів системно-універсального функціонування і природно-ресурсного (матеріального), що формують метапростір розвитку національного державотворчого проекту: а) предметної направленості за сферами впливу за урахування масштабів розвиненості певного простору зі складу метапростору національного державотворчого проекту; б) рівня розвитку держави та її регіонів; в) загального рівня управління та регулювання економікою</p>

*Джерело: класифікацію принципів та конкретизацію їхнього змісту запропоновано та розроблено авторами дослідження за урахування системного, комплексного та ресурсно-функціонального підходу до формування ПСУПРА. Тут і надалі, використано положення та обґрунтування авторів, викладені у [6; 7].

Таблиця 2. Класифікація принципів формування та визначення напрямів розвитку просторової системи управління природо-ресурсними активами*

Група	Дія принципів	Перелік принципів та їх сутність, конкретизація
Інкапсуляція	- об'єднання в єдине ціле даних та алгоритмів їх обробки; - дозволяє максимально ізолювати об'єкт дослідження від зовнішнього середовища	- дані представляються параметрами елементів ПСУПРА є полями об'єкту, а алгоритми – методами (технологією управління), якими володіє певна підсистема. Вказане суттєво підвищує стабільність та надійність функціонування як окремої підсистеми, так і всієї ПСУПРА. Оскільки локалізовані в об'єкті алгоритми забезпечують обмін інформацією із іншими блоками відносно невеликими порціями, яка може контролюватися. І, в результаті імовірної заміни методів дослідження, це не приведе до непередбачених результатів у просторі загальної системи
Наслідкування	- є властивістю ПСУПРА породжувати нові форми; - є процесом запам'ятовувати побудови генеалогічного дерева для підсистем ПСУПРА.	- ПСУПРА – за використання такого комплексу принципів при розбудові просторової системи, її нащадок автоматично наслідує методи, але може доповнювати ПСУПРА новими та замінити їх. Особливістю є запозадження у практику механізму, за допомогою якого складові ПСУПРА можуть наслідувати характеристики більш простих елементів.
Поліморфізм	- якість ПСУПРА, що має загального предка і може застосовувати різні методи для вирішення задачі	- групування стратегій ПСУПРА за певними ознаками буде формувати відповідні класи, які свою діяльність будуть забезпечувати реалізацією відповідних функціональних стратегій, їх об'єднання в стратегічний набір забезпечується за рахунок поліморфізму п'яти підсистем, інкорпорованих до складу ПСУПРА. Поведінка ПСУПРА визначається набором методів, що входять до неї. Змінюючи алгоритм ПСУПРА, об'єкт-нащадок буде набувати специфічних для нього якостей.

*Джерело: запропоновано та дефініційно оформлено авторами даного дослідження за використання загальноприйнятих принципів об'єктно-цільового підходу у попередніх наукових працях [5 – 7; 10]

Поряд із цим, необхідно зважати і на те, що за пропозиціями й обґрунтуваннями авторів даного дослідження передбачається переформатування територіального простору держави за форматом десяти (восьми) територіальних природно-господарських округів, що, відповідно, вимагає враховувати і комплекс принципів використання продуктивних сил регіонів та загальних принципів управління – задля раціоналізації освоєння стратегічного потенціалу держави, а у її межах сукупного потенціалу територіальних округів. При цьому, специфічність раціоналізації просторового управління полягає ще й у тому, що накладає суттєві обмеження та передбачає генерування певних умов для управління, які відповідатимуть накопиченим в межах окремого природно-господарського утворення, ресурсам, можливостям і резервам.

Тому, сутність і зміст комплексу принципів, які уможливають максимально можливе задіяння фронтального простору продуктивних сил сукупних (суміжних) регіонів у контексті раціоналізації просторового управління природно-ресурсними активами в межах створених територіальних природно-господарських округів (ТПГО), можна репрезентувати у табл. 3.

Таблиця 3. Комплекс принципів задіяння у процеси просторового управління природно-ресурсними активами *

Принцип	Сутність та реалізація дії принципу
раціонального використання тих елементів продуктивних сил, які є просторовими конкурентними перевагами	- передбачає всебічне врахування економічних, демографічних, соціальних, технологічних, суспільно-політичних та екологічних передумов і факторів розвитку продуктивних сил із пріоритетністю соціальних та екологічних чинників. Сутність принципу полягає у тому, щоб при локалізації об'єктів досягалась (у пріоритеті) можливо найбільш висока ефективність функціонування територіального природно-господарського округу, загалом (при певній уцільненості результативності функціонування певного регіону, який входить до складу ТПГО)
соціального цілепокладання	- полягає у тому, щоб у кожному регіоні створити таку структуру господарства ТПГО, яка б найповніше задовольняла матеріальні та духовні потреби населення
раціонального природокористування та охорони довкілля,	- передбачає раціональне використання природних ресурсів, їх відтворення й охорону природного середовища. Першоосновою раціонального природокористування є збереження екологічної рівноваги, створення сприятливого соціально-економічного середовища життєдіяльності населення та відновлення цілісності природних комплексів
інституціональної стабільності	- інституціональна стабільність базується на складній сукупності офіційних та неофіційних правил та реалізується, переважно, за рахунок їх ієрархічної організації, в якій кожен більш високий рівень складніше та дорожче змінити, ніж попередній
рівномірності використання територіального ландшафту	- передбачає гармонійне поєднання економічного, соціального та природного середовищ у межах певної територіальної одиниці та взаємозв'язків між ними, що забезпечують рівномірне використання соціально-економічного і природного потенціалу та протидії процесам регіональної асиметрії
комплексного розміщення виробництва та об'єктів інфраструктури	- передбачає: комплексне використання природних ресурсів і їх відходів; раціональне використання людських ресурсів; створення ефективних виробничих зв'язків між підприємствами; формування єдиної виробничої інфраструктури з метою обслуговування локальних виробничих комплексів
гармонійності ресурсного потенціалу	передбачає дотримання гармонійності між виробничими потужностями й обсягом виробництва, з одного боку, і наявністю сировинних, паливно-енергетичних, людських, інфраструктурних ресурсів регіону – з іншого.
орієнтації на дотримання суспільного поділу праці	- визначає структуру та організаційну побудову продуктивних сил, комбінацію факторів виробництва та базові відносини, що виникають між суб'єктами господарювання.
спеціалізації та комбінування в межах секторальної пріоритетності	- полягає у зосередженні виробництв у окремих сферах економічної діяльності, які відповідають традиціям, ресурсній базі, кадровому потенціалу та ринковим потребам.

*Джерело: сформовано, систематизовано та деталізовано авторами дослідження за даними розробок [6].

Звертаємо увагу на те, що приведений вище перелік принципів (табл. 1-3), які рекомендовано для застосування, повинен відповідати змістовності самого комплексу положень розробки та реалізації як регіональної, так і національної політики, головною метою яких є раціоналізація використання природно-ресурсного потенціалу, структурна модернізація виробництва й управління задля створення сприятливих умов праці, побуту та відпочинку населення, забезпечення загальноекономічного розвитку, збереження природного середовища тощо. Відтак, при формуванні просторової системи управління природно-ресурсними активами України слід передбачити використання й загальноусталених принципів розробки та реалізації регіональної та державної політики (табл. 4).

Таблиця 4. Комплекс принципів розробки та реалізації політики у сфері державного і регіонального управління *

Принцип	Сутність та реалізація дії принципу
законності	відповідності Конституції та законам України, міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України
співробітництва	узгодження цілей, пріоритетів, завдань, заходів і дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, Верховної Ради АРК, органів виконавчої влади АРК, органів місцевого самоврядування, забезпечення співробітництва між ними під час формування та реалізації державної регіональної політики
паритетності	забезпечення рівних можливостей доступу об'єктів регіональної політики до ресурсів державної фінансової підтримки регіонального розвитку та фінансового потенціалу
відкритості	забезпечення вільного доступу до інформації, що визначає державну регіональну політику і є в розпорядженні органів державної влади, Верховної Ради АРК, органів виконавчої влади АРК та органів місцевого самоврядування
субсидіарності	передачі владних повноважень на найнижчий рівень управління для найбільш ефективної їх реалізації
коорди-нації	взаємозв'язку та узгодженості довгострокових стратегій, планів і програм розвитку на державному, регіональному, окружному та місцевому рівнях
спадкоємності	врахування та збереження позитивних надбань попереднього розвитку регіонів
етнокультурного розвитку	відродження етнічної самосвідомості та збереження духовної й матеріальної культури етносів, сприяння розвитку їхньої етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності
сталого розвитку	розвитку суспільства для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь
об'єктивності	розроблення документів, що визначають державну і регіональну політики, на основі показників, які можливо оцінити.

*Джерело: сформовано та систематизовано у табличному вигляді авторами дослідження за даними [3].

Проте, врахування при розбудові, реалізації дії та переформатуванні новоствореної просторової системи управління природно-ресурсними активами вказаного вище комплексу принципів було б не повним, якщо б суб'єктами управління (різного рівня) не було передбачено використання й таких загально-економічних принципів, як: ефективності, законності, інтеграційності, історизму, комплексності, науковості, об'єктивності, пріоритетності, сталості. У цій відповідності, вважаємо за доцільне визнати і те, що одночасне переформатування територіального устрою держави у контексті раціоналізації просторового управління природно-ресурсними активами і, відповідно, інноваційний погляд на реалізацію нагальних процесів ідентифікації нового формату оцінки сучасного стану національної соціально-економічної системи та перспектив її подальшого розвитку і функціонування вимагають врахування більш специфічних принципів для побудови структурно-функціональної архітектури просторової системи управління природно-ресурсними активами України (табл. 5).

Хоча, слід також вказати наступне: окремі принципи, зведеного у табл 5 переліку, можна було б, певним чином, ідентифікувати за змістом і сутністю з принципами синергетичної природи, однак, вважаємо, що саме цей комплекс є визначальним для подальшої еволюційної трансформації національного метапростору, з огляду на його існуючі можливості та обмеження.

Таблиця 5. Визначальний комплекс специфічних принципів формування та реалізації дії багатовимірних просторових систем управління*

Принцип	Сутність та реалізація дії специфічного принципу
Евристичності	базується на використанні творчого підходу та наукових методів і прийомів з метою збалансованого розвитку регіонів та раціонального використання продуктивних сил і природно-ресурсних активів
Еквіфінальності	передбачає, що процес модернізації продуктивних сил регіону може досягнути бажаного кінцевого результату, який не залежить від часу
Емерджентності	полягає в сукупному функціонуванні наявних економічних, екологічних, соціальних та науково-технічних факторів, що породжує якісно нові особливості раціонального використання продуктивних сил регіону та регіональних природно-ресурсних активів і, відповідно, активів ТПГО
Інноваційності	процес спрямування зусиль, ресурсів та інтелектуального потенціалу на активізацію технічного оновлення та освоєння випуску висококонкурентної продукції, впровадження й поширення нововведень
Субсидіарності	процес розмежування повноважень центральних і місцевих органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та делегування конкретних завдань, зокрема, щодо освоєння природно-ресурсного активу, на той рівень, де вони можуть виконуватися найбільш ефективно з метою модернізації продуктивних сил
Протеджентності	полягає у тому, що кожному регіону (територіальному природно-господарському округу або ж об'єднаній територіальній громаді – ОТГ) характерна лише її власна стратегія розвитку, стратегічний потенціал та потенціал продуктивних сил
Алокаційності	полягає у пріоритетності, у першу чергу, реалізації процесів із раціонального поділу-перерозподілу різної природи ресурсів, резервів і можливостей регіонів (ТПГО або ж ОТГ) та держави, загалом, у контексті підвищення результативності освоєння наявних природно-ресурсних активів
Алармо-вості комунікаційних технологічних зв'язків	передбачає розбудову (на платформних засадах) комунікаційного середовища та, власне, інкорпорованої до просторової системи управління природно-ресурсними активами, конститутивно-ключової трансформуючої еволюційної підсистеми – тобто, підсистеми прийняття рішень. Формування та функціонування останньої забезпечено: інформаційним реагуванням та повідомленням, за використання цільового програмного забезпечення

*Джерело: сформовано та систематизовано дослідниками за даними, викладеними у джерелах [2; 3; 6].

Відтак, у сукупності, за умов синхронного використання приведеного вище переліку принципів різної природи (як авторами доведено у [11]), а також за умов перманентного застосування у проєктивних процедурах комплексу принципів платформного підходу та функціонування і розвитку бізнес-екосистем, як дослідниками визнано у попередніх науково-прикладних розробках авторів статей [1-7] – можна забезпечити стійкість і надійність інноваційної просторової форми управління природно-ресурсними активами держави та її регіонів та, відповідно, сприяти модернізації національного господарства.

Висновки і перспективи.

В статті розвинуто понятійно-категоріальне поле теорії формування просторової системи управління природно-ресурсними активами за рахунок авторського трактування поняття: «принципи формування інноваційної моделі управління природно-ресурсними активами», які представлені як стисло викладені науково обґрунтовані положення та конститутивно-ключові ідеї, що формують фундамент задіяння стратегічного потенціалу держави та її регіонів до проведення політики децентралізації у контексті інформатизації та раціоналізації використання природно-ресурсного потенціалу національної соціально-економічної системи до єдиного поля провідних країн світу.

При цьому, пропонуваній для використання обґрунтований комплекс «принципів формування інноваційної моделі...» виступає основою, якою має керуватися суспільство при оцінюванні метапростору національної соціально-економічної системи у контексті стимулювання загальноекономічного зростання на певному історичній етапі, формування дієвого і безпечного суспільно-політичного й культурного середовища, освоєння природних багатств із метою раціоналізації використання продуктивних сил і забезпечення ефективного національного розвитку.

Поряд із цим, авторами удосконалено, відповідно, і комплекс засадничих принципів, доктринального характеру, задля розбудови та реалізації дії просторової системи управління

природно-ресурсними активами з інноваційним переформатуванням простору національної соціально-економічної системи, яким передбачено синхронне використання при її формуванні, функціонуванні та розвитку (трансформації) застосування принципів: а) загальних, загальноекономічних, організаційних та управління; б) кластерного, системного, комплексного, синергетичного, процесного, об'єктно-цільового, платформного, бізнес-екосистемного та ресурсно-функціонального підходів; в) теорії систем, побудови фрактальних графів і структурних матриць; г) локалізації за зонами і напрямками регулюючого впливу; д) задіяння сукупних продуктивних сил регіонів у процеси просторового управління; ж) розробки і реалізації регіональної та державної політики; з) специфічні принципи формування та реалізації дії багатомірних просторових систем управління, які є визначальними для подальшої еволюційної трансформації НСЕС.

В подальшому враховуючи необхідність пошуку балансу у структурі управління природними ресурсами в державі, нагальним стає питання саме просторової організації природно-господарської діяльності. У цілому, зусилля повинні бути спрямовані на забезпечення стратегічного системно-інтегрованого управління використанням природно-ресурсного потенціалу України.

Список використаних джерел

1. Алимов О.М., Демешок О.О., Драган І.В. Каскади регіональних соціально-економічних систем: формування та розвиток: Монографія. Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2016. 278 с.
2. Бистряков І.К., Микитенко В.В. Етапи розбудови в Україні територіальних природно-господарських округів. *Економіка, управління, інновації: Електронне наукове фахове видання. Серія: Економічні науки*. Житомир: вид-во Житомирського державного університету ім. І. Франка, 2018. Вип. 2 (23). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2018_2_4. (дата звернення : 20.01.2020).
3. Бияков О.А. Экономическое пространство: сущность, функции, свойства. Вестник КузГТУ. 2004. №2. С. 101–108. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekonomicheskoe-prostranstvo-suschnost-funktsii-svoystva>. (дата звернення : 20.01.2020).
4. Бутко М.П., Попело О.В. Інституціональні засади модернізації сфери зайнятості в умовах децентралізації владних повноважень. *Регіональна економіка*. 2016. №4 (82). С. 6-14.
5. Драган І.В. Інвестиційне забезпечення екологічних проектів суб'єктів господарювання. *Агроекономіка*. 2019. №5. С. 41–46.
6. Микитенко В.В. Побудова структурно-логічної схеми вирішення проблем формування системи механізмів управління природними ресурсами в Україні. *Економіка, управління, інновації: Електронне наукове фахове видання. Серія: Економічні науки*. Житомир, вид-во Житомирського державного університету ім. І. Франка, 2017. №1 (20). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2017_1_8. (дата звернення : 20.01.2020).
7. Микитенко В.В., Микитенко Д.О. Формування територіальних природно-господарських округів та переформатування соціально-економічного простору України. *Економічний Вісник Донбасу*. 2018. №1 (51). С. 31–39.
8. Микитенко В.В., Лицур І.М. Прогнозні можливості формування просторової системи управління природно-ресурсними активами. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2018. №51. С. 252-274.
9. Національна парадигма сталого розвитку України: Монографія [Текст] / М.А. Хвесик, О.М. Алимов, А.В. Голян та ін.; за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Патона Б. Є. / Вид. 2-е, перероб. і доп. Київ: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016. 72 с.
10. Осипов Ю.М., Юдина Т.Н., Гелисханов И.З. Цифровая платформа как институт эпохи технологического прорыва. *Экономические стратегии*. 2018. Т. 20. №5. С. 22–29.
11. Попело О.В. Теоретичні основи регіоналізації. *Правове та інституційне забезпечення регіональної кластеризації: збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції (25 квітня 2018 р.)*. Чернігів: Чернігівський інститут ім. Героїв Крут; ПрАТ «ВНЗ»МАУП», 2018. С. 100-108.
12. Потенціал сталого розвитку України на шляху реалізації інтеграційного вибору держави: Монографія [Текст] / О.М. Алимов, О.О. Демешок, І.В. Драган та ін. Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2014. 520 с.
13. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь:

Монографія ; за ред. акад. НАН України Е. М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2014. – 776 с.

14. Сучасні напрями економічного забезпечення раціонального природокористування в Україні: Монографія ; за наук. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М.А. Хвесика, д.г.-м.н., проф. С.О. Лизуна; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». Київ: ДУ «ІЕПСР НАН України», 2013. 64 с.

15. Хвесик М.А., Бистряков І.К., Клиновий Д.В. Фінансово-економічний механізм капіталізації природних ресурсів об'єднаної територіальної громади. *Фінанси України*. 2018. №4. С. 19–40.

Статтю отримано: 13.02.2020 / Рецензування 18.03.2020 / Прийнято до друку: 20.03.2020

Victoria Mykytenko

Dr. Sc. (in Economics), Professor, Chief Researcher
Department of Sustainable Development Methodology,
Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development
of the National Academy of Sciences of Ukraine»
Kyiv, Ukraine

E-mail: vmikitenko@ukr.net
ORCID: 0000-0002-8212-9777

Irina Dragan

Ph.D. (in Economics), Associate Professor, Senior Research Fellow
Department of Sustainable Development Methodology
Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development
of the National Academy of Sciences of Ukraine»
Kyiv, Ukraine

E-mail: vmikitenko@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6906-5000

MANAGEMENT OF NATURAL RESOURCE ASSETS IN CONDITIONS OF INCREASING GLOBAL THREATS AND RISKS

Abstract

Introduction. At all levels of government, there was a need to transform the organizational structure of natural resource management on the basis of the introduction of a modern system of territorial natural entities with the change of relevant functions, mechanisms and powers in the direction of increasing the ecological and economic effect in various spheres of economic activity.

Methods. The methodological solution of the problems is based on dialectical methods of cognition, which provide a comprehensive and objective nature of research. Methodical basis were the methods of forecasting (structural and functional modeling and concentration of information), systematic and technical and economic analysis.

Results. The conceptual and categorical field of the theory of formation of the spatial system of management of natural resource assets at the expense of the author's interpretation of the concept: "principles of formation of an innovative model of management of natural resource assets" has been developed. The article summarizes the results of a systematic analysis of current trends in the spatial development of the national social and economic system. The principles of formation of innovative model of management of natural-resource assets, which serve as the basis to be guided by the society in assessing the meta-space of the national social and economic system due to the priority development of the communicative environment in the context of stimulating economic growth at a certain historical stage, forming a viable political and economic stage, are substantiated and the cultural environment, the exploitation of natural resources in order to rationalize the use of productive forces and ensuring effective national development.

Discussion. The above proposals can be used in the development of projects for managing Ukraine's natural resources in the context of decentralization, strategies of economic and social development of the regions of Ukraine.

Keywords: principles, spatial management system, social and economic system, sustainable development, management of natural resource assets.

References

1. Alymov, O.M., Demeshok, O.O., & Dragan, I.V. (2016). *Kaskady rehionalnykh sotsialno-ekonomichnykh system: formuvannya ta rozvytok* [Cascades regional socio-economic systems: the formation and development]. Kyiv, Ukraine: Derzhavna ustanova «Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannya ta staloho rozvytku».
2. Bystriakov, I.K., & Mykytenko, V.V. (2018). Etapy rozbudovy v Ukraini terytorialnykh pryrodno-hospodarskykh okruhiv [Stages of development of territorial natural-economic districts in Ukraine]. *Ekonomika, upravlinnia, innovatsii* [Economics, management, innovation], 2 (23). nbuv.gov.ua. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2018_2_4. [in Ukr.]
3. Byiakov, O.A. (2004). Jekonomicheskoe prostranstvo: sushhnost, funktsii, svoystva [Economic space: essence, functions, properties]. *Vestnik KuzGTU* [Bulletin of KuzGTU], 2, 101–108. *cyberleninka.ru*. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/ekonomicheskoe-prostranstvo-suschnost-funktsii-svoystva>. [in Rus.]
4. Butko, M.P., & Popelo, O.V. (2016). Instytutsionalni zasady modernizatsii sfery zajniatosti v umovakh detsentralizatsii vladnykh povnovazhen [Institutional principles of modernization of employment in the conditions of decentralization of power]. *Rehionalna ekonomika* [Regional economy], 4 (82), 6–14. [in Ukr.]
5. Dragan, I.V. (2019). Investytsijne zabezpechennia ekolohichnykh proektiv subiektiv hospodariuvannya [Investment support of environmental projects of business entities]. *Agrosvit* [Agro-world], 5, 41–46. [in Ukr.]
6. Mykytenko V.V. (2017). Pobudova struktarno-lohichnoi skhemy vyrishennia problem formuvannya systemy mekhanizmiv upravlinnia pryrodnyimi resursamy v Ukraini [Construction of a structural and logical scheme for solving the problem of forming a system of mechanisms for managing natural resources in Ukraine]. *Ekonomika, upravlinnia, innovatsii* [Economics, management, innovation], 1 (20). nbuv.gov.ua. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2017_1_8. [in Ukr.]
7. Mykytenko, V.V., & Mykytenko, D.O. (2018). Formuvannya terytorialnykh pryrodno-hospodarskykh okruhiv ta pereformatuvannya sotsialno-ekonomichnoho prostoru Ukrainy [Formation of territorial natural and economic districts and reformatting of the socio-economic space of Ukraine]. *Ekonomichnyy Visnyk Donbasu* [Economic Bulletin of Donbas], 1 (51), 31–39. [in Ukr.]
8. Mykytenko, V.V., & Lytsur, I.M. (2018). Prohnozni mozhlyvosti formuvannya prostorovoi systemy upravlinnia pryrodno-resursnyimi aktyvamy [Forecasting possibilities of forming a spatial system for managing natural resource assets]. *Istoriia narodnoho hospodarstva ta ekonomichnoi dumky Ukrainy* [History of national economy and economic thought of Ukraine], 51, 252 – 274. [in Ukr.]
9. Khvesik, M., Alimov, A., Golyan, V., Bistryakov, I., & Demeshok, O. (2016). *Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy* [The national sustainable development paradigm Ukraine], Kyiv, Ukraine: Derzhavna ustanova «Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannya ta staloho rozvytku».
10. Osipov, Ju.M., Judina, T.N., & Gelishanov, I.Z. (2018). Cifrovaja platforma kak institut jepohi tehnologicheskogo pryryva [Digital platform as an institute of the era of technological breakthrough]. *Jekonomicheskie strategii* [Economic strategies], 5, 22–29. [in Rus.]
11. Popelo, O.V. (2018). Teoretychni osnovy rehionalizatsii [Theoretical foundations of regionalization] *Pravove ta instytutsijne zabezpechennia rehionalnoi klasteryzatsii: zbirnyk materialiv Kh Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konf.* Chernihiv: Chernihivskiy instytut im. Heroiv Krut; PrAT «VNZ»MAUP», 100–108.
12. Alymov, O.M. Demeshok, O.O. ...Dragan, I.V. (2014). *Potentsial staloho rozvytku Ukrainy na shliakhu realizatsii intehratsijnoho vyboru derzhavy* [Potential of steady development of Ukraine is on the way of realization of integration choice of the state]. Kyiv, Ukraine: DU «Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannya ta staloho rozvytku NAN Ukrainy».
13. Libanova, E.M., & Khvesyk, M.A. (Eds.) (2014). *Sotsialno-ekonomichnyy potentsial staloho rozvytku Ukrainy ta ii rehioniv: natsionalna dopovid* [Socio-economic potential of sustainable development of Ukraine and its regions: national report]. Kyiv, Ukraine: Derzhavna ustanova «Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannya ta staloho rozvytku».
14. Khvesyk, M.A., & Lyzun, S.O. (2013). *Suchasni napriamy ekonomichnoho zabezpechennia ratsionalnoho pryrodokorystuvannya v Ukraini* [Modern directions of economic support of rational nature management in Ukraine]. Kyiv, Ukraine: Derzhavna ustanova «Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannya ta staloho rozvytku».
15. Khvesyk, M.A., Bystriakov, I.K., & Klynovyj, D.V. (2018). Finansovo-ekonomichnyy mekhanizm kapitalizatsii pryrodnykh resursiv obiednanoi terytorialnoi hromady [Financial and economic mechanism for capitalization of natural resources of the united territorial community]. *Finansy Ukrainy* [Finance of Ukraine], 4, 19–40. [in Ukr.]

Received: 02.13.2020 / Review 03.18.2020 / Accepted 03.20.2020